

Handleiding zorgvuldig onderhoud 2017

Uitvoering van onderhoudswerkzaamheden binnen het kader
van de huidige natuurwetgeving

Handleiding zorgvuldig onderhoud 2017

COLOFON

Uitgave: Waterschap Vechtstromen
Mei 2016

Contactadres:
Waterschap Vechtstromen
Kooikersweg 1
Postbus 5006
7600 GA Almelo

Inhoudsopgave

1	Inleiding	2
2	De Flora- en faunawet en Natuurbeschermingswet	3
2.1	Natuurwetgeving	3
2.2	Natuurbeschermingswet 1998 en Natura 2000	3
2.4	Handhaving Natuurwetgeving	4
2.5	Welke ruimte biedt de natuurwetgeving?	5
2.6	Gedragscode voor waterschappen	5
2.7	Rode lijst soorten	7
3	Voorbereiding beheer en onderhoud	8
3.1	Voorbereiding maai- en schoonwerk	9
3.2	Overdracht informatie	10
4	Zorgvuldig uitvoeren onderhoudswerkzaamheden	12
4.1	Onderhoud watergangen	12
4.1.1	Maaien/schonen van de watergangen	12
4.1.2	Onderhoudsbaggeren	16
4.1.3	Herprofilering en herstelwerkzaamheden	16
4.2	Onderhoud waterbergingen	16
4.3	Snoeien en dunnen opgaande beplanting	17
4.4	Onderhoud waterkeringen	17
4.5	Onderhoud verhardingen	19
4.6	Uitzonderingen en afwijkingen	19
4.7	Materialen	19
5	Toezicht op de realisatie	20

Bijlage1: Registratieformulier onderhoud

1 Inleiding

Natuurwetgeving heeft voor waterschap Vechtstromen gevolgen voor het beheer en onderhoud van waterlopen en de voorbereiding en realisatie van projecten. Om de organisatie van het buitenwerk te vergemakkelijken heeft de Unie van waterschappen een gedragscode Flora- en faunawet ontwikkeld. Deze gedragscode biedt voor veel werkzaamheden een vrijstelling van de wettelijke verboden, mits conform de gedragscode wordt gewerkt.

Per 1 januari 2017 is de nieuwe Wet natuurbescherming in werking getreden. Deze vervangt de bestaande wetgeving. Dit jaar hebben we zeker nog te maken met een overgangsregeling. De huidige gedragscode is verlengd en blijft geldig tot einde geldigheid (Verlengingsbesluit door EZ)

De huidige gedragscode geldt niet voor de nieuwe toegevoegde beschermde soorten. Voor de voorbereiding en realisatie van het **onderhoudswerk** is daarom deze handleiding samen met de Flora- en Faunakaarten gemaakt.

Deze handleiding is bedoeld voor:

- De werkvoorbereiders (bedrijfsbureau/beheerders) die de werkzaamheden voorbereiden en de opdracht aan eigen personeel of derden verstrekken;
- Medewerkers werkzaam bij de eenheid Waterzuivering en Watersysteem (de buitendienst) van het waterschap die de onderhoudswerkzaamheden verrichten;
- Partijen die in opdracht van het waterschap onderhoudswerkzaamheden verrichten (b.v. loonwerkers, inhuurkrachten en aannemers).
- Toezichthouders die de realisatie van werkzaamheden controleren.

Leeswijzer:

Hoofdstuk 2 geeft uitleg over de natuurwetgeving Flora en faunawet en de Natuurbeschermingswet en de Nieuwe Wet Natuurbescherming per 2017. Hoofdstuk 3 gaat in op de werkvoorbereiding. Hoofdstuk 4 besteed aandacht aan het aantoonbaar zorgvuldig uitvoeren van onderhoudswerkzaamheden.

De handleiding besluit met een hoofdstuk over toezicht.

2 De Flora- en faunawet en Natuurbeschermingswet

2.1 Natuurwetgeving

Natuurwetgeving in Nederland bestaat sinds 1 januari 2017 uit de Wet Natuurbescherming. Het is een samenvoeging van;

- Flora- en Faunawet (soorten bescherming)
- Natuurbeschermingswet (N-2000)
- Boswet (houtopstanden)

Tezamen vormende deze wetten de nationale implementatie van het Europese natuurbeschermingsbeleid gericht op het behoud van biodiversiteit.

2.2 Natuurbeschermingswet 1998 en Natura 2000

Het doel van de Natuurbeschermingswet is de instandhouding van (Europees) beschermde leefgebieden. Het uitgangspunt van de wet is “Nee, tenzij”: Activiteiten met een schadelijk effect op beschermde leefgebieden zijn in principe verboden.

De wettelijk beschermde gebieden bestaan voornamelijk uit Natura 2000-gebieden. Daarnaast vallen er enkele nationaal beschermde natuurmonumenten onder, zoals b.v. de Snoeyinkse beek.

In Natura 2000-gebieden zijn de Europese richtlijnen van kracht. Dit zijn de Vogelrichtlijn (1979) en/of de Habitatrichtlijn (1992).

Op basis van de Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn zijn in het beheergebied van Vechtstromen negentien Natura 2000 gebieden aangewezen. Deze gebieden genieten zware bescherming. Op dit moment worden voor al deze gebieden beheerplannen ontwikkeld met de provincies als trekker. In de beheerplannen worden de instandhoudingsdoelstellingen en de noodzakelijke beschermingsmaatregelen voor de habitats en doelsoorten omschreven.

Voor het reguliere onderhoud aan waterlopen en waterkeringen geldt in principe geen vergunningsplicht. Wel geldt dat er zorgvuldig moet worden omgegaan met de habitats en doelsoorten. Het betreft bijvoorbeeld het behoud van de populatie drijvende waterweegbree in gebied Springendal & Dal van de Mosbeek. De gedragscode Flora- en faunawet en deze handleiding geven hiervoor de handvatten.

2.3 Flora- en faunawet

Het doel van de Flora- en Faunawet is de instandhouding van in het wild levende planten en dieren. Soorten die van nature in ons land thuis horen, vormen samen de Nederlandse biodiversiteit. De essentie is behoud van deze biodiversiteit (zie tekstkader).

In de Flora- en faunawet zijn als specifiek beschermde soorten aangewezen:

- alle van nature in Nederland voorkomende zoogdiersoorten (behalve de zwarte rat, de bruine rat en de huismuis);
- alle van nature op het grondgebied van de Europese Unie voorkomende vogelsoorten;
- alle van nature in Nederland voorkomende amfibieën- en reptielensoorten;
- een aantal van nature in Nederland voorkomende vissoorten (uitgezonderd de soorten die in de Visserijwet staan);
- een aantal van nature in Nederland voorkomende insecten, slakken, schaal- en weekdieren;

- een aantal van nature in Nederland voorkomende plantensoorten (o.a. alle orchideeën).

Het uitgangspunt van de Flora en Faunawet is “Nee, tenzij”: Activiteiten met een schadelijk effect op beschermde soorten zijn in principe verboden. Voor onderhoudswerkzaamheden vormen de verbodsbepalingen van artikel 8 t/m 12 het belangrijkste kader (zie tekstkader).

De belangrijkste verbodsbepalingen uit de Flora- en faunawet.

Artikel 8: Het is verboden (beschermde) planten te plukken, te verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen.

Artikel 9: Het is verboden (beschermde) dieren te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen.

Artikel 10: Het is verboden (beschermde) dieren opzettelijk te verontrusten.

Artikel 11: Het is verboden nesten, hollen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van (beschermde) dieren te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.

Artikel 12: Het is verboden eieren van (beschermde) dieren te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen.

Aanvullend op de verbodsbepalingen geldt tevens de zorgplicht. Deze zorgplicht houdt in dat menselijk handelen geen nadelige gevolgen mag hebben voor flora en fauna. De zorgplicht (zie tekstkader) geldt voor alle in het wild levende planten en dieren, beschermd of niet.

Zorgplicht

De zorgplicht betekent in de praktijk invulling geven aan:
(in volgorde van belangrijkheid)

1. Voorkomen dat er schade wordt toegebracht aan flora en fauna
2. Beperken dat er schade wordt toegebracht aan flora en fauna
3. Toegebrachte schade ongedaan maken

2.4 Handhaving Natuurwetgeving

Overtreding van de verbodsbepalingen kan leiden tot:

Strafrechtelijke handhaving: een proces verbaal. De persoon die de overtreding begaat (b.v. het afmaaaien van een beschermde rietorchis) wordt persoonlijk beboet.

Bestuursrechtelijke handhaving: er wordt voorkomen dat er (nog langer) een overtreding wordt begaan door de betrokken organisaties (werk wordt stil gelegd).

In de verdere strafvervolgning wordt uitgezocht wie/welke partijen er nog meer aansprakelijk zijn:

- de organisatie die het werk uitvoert;
- de adviserende partij en/of directie-voerende partij;
- de eigenaar van de locatie (b.v. het waterschap).

De strafvervolgning kan resulteren in de volgende boete:

- geldboete en/of taakstraf en strafblad;
- stilleggen van het werk;
- verplicht herstel van aangebrachte schade.

Aanvullend op de strafkant gelden de volgende bijkomende effecten:

- claims van contractpartners, opdrachtgevers of opdrachtnemers;
- negatieve publiciteit.

2.5 Welke ruimte biedt de natuurwetgeving?

In de praktijk is met name de Flora- en faunawet bepalend voor het beheer en onderhoud. Ondanks het strikte beschermingsregime biedt de Flora- en faunawet ruimte aangaande het verrichten van activiteiten op plaatsen waar beschermde soorten leven. Daarvoor is de lijst met beschermde soorten opgedeeld in vijf categorieën (zie tekstkader).

Opdeling soorten:

- **Niet beschermd: algemene zorgplicht geldt**
- **Beschermd: zorgplicht en verbodsbepalingen gelden beide**
in volgorde van licht naar zwaar betreft het:
 - Tabel 1: Algemene soorten.
 - Tabel 2: Overige soorten.
 - Vogels zonder jaarrond beschermde nesten.
 - Vogels met jaarrond beschermde nesten
 - Tabel 3: Specifieke soorten.

Voor de niet beschermde soorten en voor tabel 1 soorten geldt alleen de zorgplicht tijdens het uitvoeren van onderhoudsmaatregelen. Indien er op een werklocatie soorten van tabel 2, 3 en/of vogels voorkomen, wordt de gedragscode voor waterschappen ingezet. Kan deze gedragscode niet gehanteerd worden, dan dient een ontheffing aangevraagd te worden bij Rijksdienst voor Ondernemend Nederland van het Ministerie van Economische zaken.

Voor vogels geldt dat bewoonde nesten nooit mogen worden beschadigd of verontrust. Tevens zijn de nestlocaties van een aantal soorten jaarrond beschermd. Het betreft onder andere buizerd en roek.

2.6 Gedragscode voor waterschappen

Om invulling te geven aan de Flora- en faunawet en het aanvragen van ontheffingen te beperken heeft het bestuur van de beide waterschappen (Regge en Dinkel in 2013 en Velt en Vecht in 2012) de door de rijksoverheid op 6 februari 2012 goedgekeurde Gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen vastgesteld als uitvoeringsdocument.

Door de gedragscode toe te passen/na te leven, kan op locaties met beschermde soorten toch het onderhoudswerk plaatsvinden. Er geldt dan een specifieke vrijstelling van de verbodsbepalingen. De Flora- en faunawet en ook de gedragscode maakt daarbij een

duidelijk onderscheid tussen bestendig beheer en ruimtelijke ontwikkelingen (zie figuur en tekstkader).

Categorie	Vrijstelling van de verbodsbepalingen:	Algemene soorten	Juridisch zwaarder beschermde soorten	
		Soorten van tabel 1	Soorten van tabel 2	Soorten van tabel 3 en vogels
Bestendig beheer en onderhoud	Art. 8 t/m 12			
Ruimtelijke ontwikkeling en inrichting	Art. 8 t/m 12			

Legenda

	Algehele vrijstelling, mits voldoende voorzorgsmaatregelen zijn getroffen (algemene zorgplicht)
	Vrijstelling, mits in het bezit van een goedgekeurde gedragscode. Zonder goedgekeurde gedragscode is een ontheffing verplicht
	Ontheffing verplicht

NB. In alle situaties geldt:

- algemene zorgplicht is verplicht;
- een activiteit mag nooit leiden tot een bedreiging van een populatie van een beschermde soort in de desbetreffende omgeving ('geen aantasting van de gunstige staat van instandhouding van een soort').

Bestendig beheer of ruimtelijke ontwikkeling?

Bestendig beheer: Maatregelen gericht op het in stand houden van een bepaalde situatie. De werkzaamheden worden met enige regelmaat verricht. Het betreft veelal regulier (cyclisch) onderhoud met vaste onderhoudsperioden. Deze werkzaamheden hebben kennelijk niet verhinderd - of er zelfs aan bijgedragen - dat zich beschermde soorten hebben gevestigd. Vaak is er een beheer- of onderhoudsplan waarin de maatregelen zijn beschreven. Voorbeelden zijn:

- 4x per jaar maaien van een schouwpad;
- 2x per jaar uitmaaien van een sloot in september;
- 1x per jaar vegen van een fietspad;
- 1x per 5 jaar dunnen van een houtwal.

Ruimtelijke ontwikkeling: Maatregelen gericht op het herstel van bepaalde situaties, of veranderen van situaties. Het betreft tevens groot onderhoud. Voorbeelden zijn:

- verharderen van een schouwpad;
- intensiveren maaibeheer: rietland wordt grasland;
- dempen/verleggen van een sloot;
- sloop van een kunstwerk;
- vellen/verjongen van een houtwal.

Deze handleiding zorgvuldig onderhoud is de uitwerking van de gedragscode voor waterschappen en bestemt als handvat voor de realisatie in 2016. De handleiding gaat alleen in op de onderhoudsmaatregelen die vallen onder bestendig beheer, het betreft:

- maaierwerkzaamheden bermen, dijken en schouwpaden en noaberstroken;
- schonen van waterlopen, oevers en waterbergingen;
- onderhoudsbaggeren;
- herprofilering en plaatselijke herstelwerkzaamheden aan oevers;

- snoeien en dunnen opgaande beplanting;
- onderhoud waterkeringen;
- onderhoud verhardingen.

2.7 Rode lijst soorten

Aanvullend op natuurwetgeving geldt er ook natuurbeleid als bepalend kader voor het verrichten van werkzaamheden. Een specifiek onderdeel van het natuurbeleid betreft de Rode lijsten. Van diverse soortgroepen houdt de rijksoverheid Rode lijsten bij. Het betreft onder meer vogels, zoetwatervissen en libellen.

Per soortgroep wordt eenmaal per ongeveer 10 jaar de Rode lijst herzien. Soorten die in een gunstige staat van in stand houding verkeren gaan er af en soorten die ernstig bedreigd zijn in hun voortbestaan of kwetsbaar of gevoelig zijn, blijven er op of komen er op. Het totale beleid is gericht op verkleining van deze lijsten. Onder andere overheidsinstanties dienen dit beleid uit te werken voor hun eigen organisatie.

Waterschap Regge en Dinkel heeft het Rode lijsten beleid uitgewerkt in haar Leidraad Natuurwetgeving (december 2012). Het waterschap focust op aquatische flora en fauna die op de Rode lijsten staan en behandelt deze soorten alsof het tabel 1 Flora- en faunawet beschermde soorten zijn.

3 Voorbereiding beheer en onderhoud

Beheer en onderhoud is noodzaak

Voor de meeste werkzaamheden geldt dat het noodzakelijk beheer en onderhoud betreft waaraan het belang openbare veiligheid kan worden gekoppeld. Als de werkzaamheden niet worden uitgevoerd levert dat risico's op aangaande water aanvoer, waterafvoer en het functioneel houden van de waterkeringen.

Voor een aantal werkzaamheden geldt dat deze specifiek plaats vinden ten gunste van het behoud van flora en fauna. Als er geen onderhoud wordt verricht, groeien waterpartijen dicht en kunnen er beschermde soorten verdwijnen.

Vanwege bovenstaande belangen ontstaat er ruimte voor de uitvoering van werkzaamheden.

Zorgvuldig handelen

Bovenstaande belangen en de gedragscode geven ruimte qua uitvoering van werkzaamheden. Ze vormen echter geen vrijbrief voor lomp en onbenullig handelen. Op plaatsen met beschermde soorten uit tabel 2, 3 en vogels dienen de werkzaamheden conform de gedragscode aantoonbaar zorgvuldig voorbereid en uitgevoerd te worden.

In de werkvoorbereiding dienen qua aanpak keuzes te worden gemaakt. Soortinformatie is hierbij bepalend.

1. **Specifiek: Werkzaamheden afstemmen op aanwezige soorten. Inzet soortinformatie NDFF in de Gisratio F en F module en onderhoudskaarten.**
2. **Generiek: Werkzaamheden uitvoeren in een bepaalde voorkeursperiode (zie onderstaande natuurkalender uit de gedragscode).**

	Januari	Februari	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Augustus	September	Oktober	November	December
ONDERHOUD												
Maaien bermen, dijken en schouwpaden												
Schonen van het natte profiel												
Baggeren van bodems en herprofilering												
Herstelwerkzaamheden (1.)												
Begrazen (2.)												
Snoeien en dunnen van opgaande beplanting												
Onderhoud waterkeringen												
Onderhoud verhardingen (3.)												

LEGENDA:

	Voorkeursperiode, met minste risico op afbreuk aan populaties van soorten.
	2 ^e voorkeursperiode: 'ja, mits'. Uitvoering met de nodige schadebeperkende maatregelen.
	3 ^e voorkeursperiode: 'nee, tenzij'. Alleen in uiterste noodzaak en met de nodige schadebeperkende maatregelen.

- (1.) Tijdens broedseizoen rekening houden met voorkomen van broedende vogels en andere beschermde soorten.
- (2.) Begrazingsdruk (aantal dieren en periode) en keuze diersoort aanpassen op voorkomen van juridisch zwaarder beschermde soorten.
- (3.) Tijdens broedseizoen rekening houden met voorkomen van broedende vogels en andere beschermde soorten.
- (4.) Bij het voorkomen van juridisch zwaarder beschermde amfibieën, reptielen en zoogdieren moet de periode van winterrust vermeden worden.
- (5.) Rekening houden met groeiplaatsen van beschermde muurplanten en voorkomen van onder meer (gier)zwaluwen, overwinterende (juridisch zwaarder beschermde) amfibieën en reptielen, steenmarters en vleermuizen.
- (6.) Rekening houden met voortplanting van vogels en beschermde zoogdieren en amfibieën.

Onder herprofilering wordt o.a. verstaan:

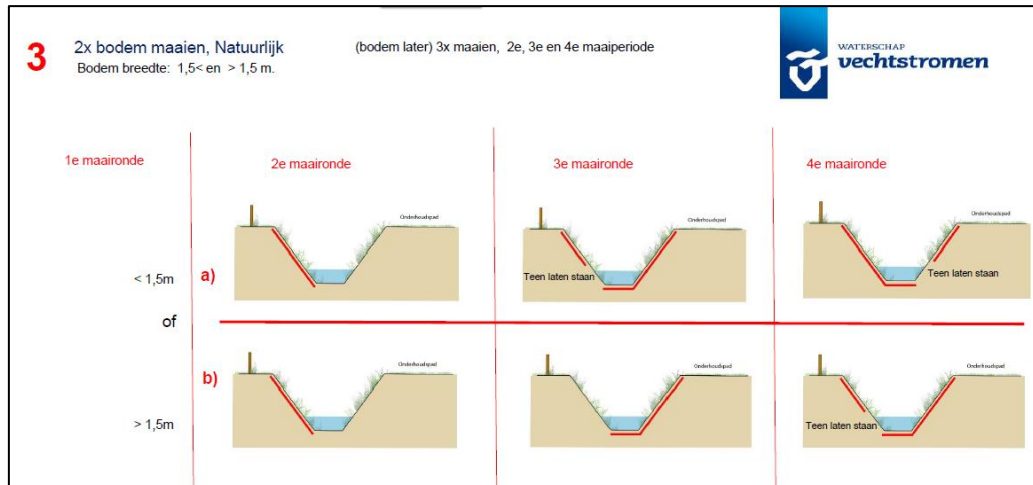
- Frezen en vijzelen

Onder herstelwerkzaamheden wordt o.a. verstaan:

- Plaatselijk herstel van taluds en oevers

3.1 Voorbereiding maai- en schoonwerk

Op basis van de gebiedsstatus, technische functievervulling, dimensie watergang en de aanwezigheid van beschermde soorten krijgt elke watergang een bepaald onderhoudsregime toebedeeld. Hiervoor zijn 10 maaipakketten uitgewerkt (bron: Maaiwijzen Vechtstromen, februari 2016). Per maaipakket dient er een keuze gemaakt te worden uit de beschikbare maaivarianten. Per maaivariant is het onderhoud uitgewerkt per maaironde in de vorm van een dwarsprofiel (zie figuur 2). Er zijn vier maaironden.

Figuur 1, Voorbeeld maaipakket (3) en maaivariant (3a of 3b).

De koppeling tussen de voorkeursperioden uit de gedragscode en de maaironden is uitgewerkt in onderstaand tekstblok.

Voorkeursperiode en maaironden

In de gedragscode wordt uitgegaan van 3 voorkeursperioden. In de praktijk wordt bij Vechtstromen gebruik gemaakt van 4 maaironden. In onderstaande tabel de overeenkomsten/verschillen tussen beide.

Maai/schoonronde Vechtstromen		Voorkeursperiode gedragscode	
1	1 mei tot 1 juni	3	15 maart tot 1 juni
2	1 juni tot 15 juli	2	1 juni tot 15 juli
3	15 juli tot 1 september	1	15 juli tot 15 maart
4	1 september tot 15 november	1	15 juli tot 15 maart
4	1 september tot 15 november	2	1 november tot 15 maart

Algemene richtlijnen voor weidevogelgebieden

- Herstelwerkzaamheden en herprofilen in weidevogelgebieden vinden plaats buiten het broedseizoen (15 maart -15 juli).
- Het maaien van watergangen en schouwpaden in weidevogelgebieden wordt uitgesteld; mits de schouwpaden ≥ 3 meter breed zijn en er voldoende doorstroming is.
- De schouwpaden ≥ 3 meter worden na 15 juni gemaaid.
- Schouwpaden < 3 meter mogen voor 15 juni worden gemaaid, mits broedende vogels, hun nesten, eieren en jongen worden ontzien (controle op flora- en faunakaarten en veldcheck).
- Advies is om contact op te nemen met de weidevogelvereniging/agrarische natuurvereniging of gebiedscollectief.
- Vanaf 15 juni kan gestart worden met bodemmaaien. Uitzondering hierop is als de waterbodem vol zit met b.v. sterrenkroos dan kan eerder gestart worden, mits een controle op flora- en faunakaarten en een veldcheck op beschermde flora en fauna wordt uitgevoerd (en contact opnemen met bedrijfsbureau). Er wordt zoveel mogelijk gefaseerd gemaaid i.v.m. flora en fauna.

3.2 Overdracht informatie

Voor het zorgvuldig realiseren van werkzaamheden dienen er tijdens de voorbereiding bruikbare gegevens te worden verzameld en te worden overgedragen.

Realisatie door eigen dienst

Indien werkzaamheden door de eigen dienst of door ingehuurd medewerkers worden uitgevoerd, dient de volgende informatie verzameld en overgedragen te worden in de vorm van een werkopdracht:

- Onderhoudskaart (maaikaart) met specificatie van de locaties waar het onderhoud moet plaats vinden.
- Specificatie uit te voeren maatregelen en uitvoeringsperiode: bv. volgens welk maaipakket en maaivariant.
- Aanwezige rust- en verblijfplaatsen op en nabij de werklocatie (op onderhoudskaart).

- Deze handleiding: instructie zorgvuldig handelen.
- Kaart beschermde natuur (N2000) en weidevogelgebieden.
- Registratieformulier t.b.v. afwijkingen en/of aangetroffen rust- en verblijfplaatsen.

Realisatie door derden

Indien werkzaamheden op basis van een (RAW) bestek worden aanbesteed, dient tijdens de werkvoorbereiding de volgende informatie verzameld en verwerkt te worden in het contract:

- Onderhoudskaart met specificatie van de locaties waar het onderhoud moet plaats vinden.
- Specificatie uit te voeren maatregelen en uitvoeringsperiode: bv. volgens welk maaipakket en maaivariant.
- Aanwezige rust- en verblijfplaatsen op en nabij de werklocatie (op de onderhoudskaart).
- Bestek met daarin een uitwerking van de natuurwetgeving:
 - Specificatie in te zetten deskundigheid;
 - Kaart beschermde natuur (N2000 en weidevogelgebieden);
 - Specificatie gedragscode en deze handleiding;
 - Specifieke boetes indien niet wordt gewerkt volgens het bestek, deze handleiding en/of verbodsbepalingen zijn overtreden;
 - Verrekening zorgvuldig handelen (bv besteksposten inventariseren en markeren);
 - Wijze van opleveren van soortinformatie en/of afwijkingen qua werkzaamheden: frequentie qua overdracht en overdrachtsvorm (inzet registratieformulier);
 - Opstellen Plan van Aanpak Natuurwetgeving door de inschrijvers of opdrachtnemer (bv als onderdeel van de EMVI).

Deskundigheid

De in dit hoofdstuk beschreven onderdelen vereisen dat de werkvoorbereiders (bedrijfsbureau/beheerders) vanuit het waterschap beschikken over bepaalde deskundigheid op het gebied van natuurwetgeving. Het betreft zowel soortenkennis alsmede kennis van het borgen van het zorgvuldig handelen op beheerniveau en de uitwerking daarvan in werkopdrachten, contracten en aanbestedingen.

Deze deskundigheid is onder meer te verwerven door het volgen van de cursus Flora- en faunawet voor beheerders/werkvoorbereiders (niveau 3 bestendig beheer). De deskundigheid kan worden aangetoond met een Stadswerkcertificaat op dit niveau (te verkrijgen door examen te doen).

Voor het inventariseren in en rond Natura 2000 gebieden, ecologisch beheerde waterkeringen en de bijzondere wateren is de inzet van een ecooloog vereist.

4 Zorgvuldig uitvoeren onderhoudswerkzaamheden

Deze paragraaf is een uittreksel van hoofdstuk 4 van de Gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen (versie september 2011, goedgekeurd op 6 februari 2012), en specifiek uitgewerkt voor waterschap Vechtstromen.

Op de maaikaarten (werkkaarten) zijn de watergangen gecodeerd met een maaipakket /maaivariant combinatie. De werkzaamheden in elke maaironde zijn per maaipakket /maaivariant uitgewerkt in de rapportage Maaiwijzen Vechtstromen (februari 2016). De aanpak per maaironde is in deze handleiding uitgewerkt. Voor overige onderhoudswerkzaamheden dient alleen deze handleiding te worden gehanteerd.

Deskundigheid

Het is wenselijk dat het waterschap zich verder ontwikkelt en de vereiste deskundigheid in huis heeft.

Op plaatsen met beschermde soorten (tabel 2,3 en vogels) dient het werk uitgevoerd te worden en/of begeleidt te worden door een persoon die voldoet aan de definitie van een deskundige volgens de rijksoverheid.

Deze deskundigheid is onder meer te verwerven door het volgen van de cursus Flora- en faunawet voor opzichters/uitvoerders (niveau 2 bestendig beheer) of de cursus voor voormannen/medewerkers (niveau 1 bestendig beheer). De deskundigheid kan worden aangetoond met een Stadswerkcertificaat op dit niveau (te verkrijgen door examen te doen).

4.1 Onderhoud watergangen

4.1.1 Maaien/schonen van de watergangen

Overzicht van de verschillende maaipakketten

1. Intensief maaien vroeg (aan- en afvoer)
2. Intensief maaien regulier (aan- en afvoer)
3. Intensief maaien, min. 25% oeverzone laten staan (aan- en afvoer)
4. Gefaseerd maaien, oeverzone laten staan (aan- en afvoer)
5. Gefaseerd maaien, natuurlijk
6. Extensief maaien, jaarlijks vanaf 4^e maaironde
7. Zeer extensief maaien 1x/2jaar vanaf 4^e maaironde
8. Bosbeek, extensief onderhoud
9. Brede watergangen, Maaiboot/middenbaan maaien
10. Stedelijk water

Deze 10 maaipakketten leveren samen met de maaivarianten 40 verschillende onderhoudsregimes op.

Algemene richtlijnen:

- Onderhoud faseren; conform de 10 maaipakketten en maaivarianten.
- De vermelding van de maaironde betekent dat er vanaf die periode gemaaid mag worden op basis van de deze handleiding beschreven zorgvuldigheid.
- Schouwpaden kunnen i.v.m. beperkt gebruik door fauna, de bereikbaarheid en veiligheid (ARBO) vanaf 1 mei, buiten de aangewezen weidevogelgebieden, gemaaid worden.

- Op de taluds blijft tijdens een maaibeurt waar mogelijk minimaal 25% staan:
 - o niet maaïen overgang water/land: baard/teen;
 - o een volledige zijde niet maaïen.
- Schonen van waterlopen in de periode 15 maart tot 1 juni mogen alleen plaatsvinden als dit vanwege de primaire waterschapstaken niet anders kan en met de nodige voorzorg Flora en faunakaart (soortinformatiekaart).
- Maak gebruik van beschikbare soortinformatie (bv gegevens van vogelwerkgroep bij weidevogelgebied).
- Geef tijdens het korven “gevangen” vis en amfibieën de gelegenheid te vluchten: korf iets terug laten zakken in het water.
- Op locaties met beschermde vissoorten en/of amfibieën het schoonsel 48 uur naast de watergang laten liggen zodat waterdieren terug het water in kunnen kruipen.
- Op locaties met bittervoorn: vissen en zwanenmosselen terugzetten in het water.
- Prioritaire watergangen die belangrijk zijn voor de waterafvoer, mogen kaal de winter in.
- Stoppunten: zet machines stil op ruime afstand van verstoringgevoelige objecten (vaste rust en verblijfplaatsen voor fauna, bosjes, eendennest e.d).
- Op plaatsen waar te beschermen soorten voorkomen die afhankelijk zijn van krabbenscheergemeenschappen (groene glazenmaker, zwarte stern) wordt minimaal 50% van de vegetatie gespaard. Het gespaarde gedeelte wordt pas geschoond nadat het eerste geschoonde gedeelte voldoende hersteld is. Voor aanvang van het maaïwerk foto maken om zo de 50% behoud achteraf te kunnen aantonen.

Richtlijnen weidevogelgebieden;

- Veldcheck (door weidevogelwerkgroep, LBD en/of eigen mensen) bij schouwpaden < 3 meter, watergangen en slootbodems die voor 15 juni worden gemaaid/geschoond; opzoeken, markeren en beschermen van vogelnesten (nestlocaties markeren in het veld en op kaart aangeven).
- Schouwpaden $\geq$ 3m niet maaïen voor 15 juni.
- Het schouwpad geheel niet berijden/maaïen tot nest is uitgekomen.
- Houd rondom de nestmarkering voldoende afstand (zie werkinstructie) en probeer de rust op deze plek zoveel mogelijk te waarborgen.

1^e Maaironde: 1 mei – 1 juni (3^e voorkeursperiode)

Deze maaironde is niet standaard uitgewerkt bij de maaipakketten en geldt alleen voor het maaïen van de schouwpaden. Voor deze periode gelden de volgende beschermende maatregelen:

Voor het maaïen: Hoog gras in de buurt van bospercelen ->kans op reekalfjes.

- Locaties met kans op reekalfjes de dag voor het maaïen “vreemd” maken: bv zakken en schriklinten ophangen om de dieren te verjagen.
- Vlak voor het maaïen, lokaliseren achtergebleven kalfjes (door het te maaïen areaal lopen). Let op of een reeget in de buurt loopt.
- Uitstel van maaïdatum in overleg met toezichthouder of directievoerder.
- Gevonden kalfjes aan de boszijde, buiten het te maaïen areaal leggen. De reeget zal zich daar vaak later weer bij het kalf voegen.

Tijdens het maaïen

- Sla stukken over: door schrale en/of open vegetatie (gedeeltelijk) niet te maaïen .
- Houdt rekening met mogelijke vluchtroutes van fauna:
 - o werk van druk (bv de weg) naar rustig (bv agrarisch perceel) ;

- Ogen en oren open, let op nesten en gedrag van dieren. Signalen zijn:
 - o Opvliegende/wegzwemmende vogels
 - o Alarmerende vogels/mank lopende vogels
 - o Open plekken in de vegetatie.
- Bij duidelijke signalen: lokaliseren nest
- Nest intekenen op de kaart (stip met soortnaam)
- Beschermingszone van 5 meter voor en achter het nest aanhouden: in deze zone niet rijden en niet maaien.
- Bij geen uitwijkmogelijkheid ; ruim 5 meter voor het nest de maaimachine volledig uitschakelen en omhoog zetten. Over het nest rijden zonder het te beschadigen. Pas 5m na het nest weer starten met maaien.
- Als het nest op het rijspoor ligt en er kan niet omheen gereden worden, dan het nest oppakken en verplaatsen.
- Is behoud niet mogelijk, neem dan contact op met de toezichthouder of directievoerder)
- Toepassen specifieke beschermende maatregelen:
 - o Aandacht en beschermen van vogelnesten (5m beschermingszone aanhouden);
 - o Aandacht en beschermen van planten van tabel 2 of 3 (3 tot 5m beschermingszone aanhouden);

2^e Maaironde: 1 juni- 15 juli (2^e voorkeursperiode)

Deze ronde geldt voor maai- en schoonwerkzaamheden bij watergangen met pakketten 1 t/m 4, 9 en 10.

Voor deze periode gelden de volgende beschermende maatregelen:

Voor het maaien:

- Houdt rekening met werken bij hoge watertemperaturen, eventueel aanpak afstemmen met bedrijfsbureau ecologisch medewerker.
- Na 15 juni is de kans op reekalfjes minimaal.
- Begin juni: hoog gras in de buurt van bospercelen ->kans op reekalfjes.
 - o Locaties met kans op reekalfjes de dag voor het maaien “vreemd” maken: bv zakken en schriklinten ophangen om de dieren te verjagen.
 - o Vlak voor het maaien, lokaliseren achtergebleven kalfjes (door het te maaien areaal lopen). Let op of een reegeit in de buurt loopt.
 - o Uitstel van maaidatum in overleg met toezichthouder of directievoerder.
 - o Gevonden kalfjes aan de boszijde, buiten het te maaien areaal leggen. De reegeit zal zich daar vaak later weer bij het kalf voegen.

Tijdens het maaien

- Sla stukken over: 25% van de oeverzone minimaal niet maaien (teen /baard).
- Houdt rekening met mogelijke vluchtroutes van fauna:
 - o werk van druk (bv de weg) naar rustig (bv agrarisch perceel): vluchtroute voor (jonge) zoogdieren en jonge vogels) ;
 - o werk van dode uiteinden van watergangen naar verbindingen: vluchtroute voor vissen.
- Ogen en oren open, let op nesten en gedrag van dieren. Signalen zijn:
 - o Opvliegende/wegzwemmende vogels
 - o Alarmerende vogels/mank lopende vogels
 - o Open plekken in de vegetatie.
- Bij duidelijke signalen: lokaliseren nest
- Nest intekenen op de kaart (stip met soortnaam)

- Beschermingszone van 5 meter voor en achter het nest aanhouden: in deze zone niet rijden en niet maaïen.
- Bij geen uitwijkmogelijkheid; ruim 5 meter voor het nest de maaimachine volledig uitschakelen en omhoog zetten. Over het nest rijden zonder het te beschadigen. Pas 5m na het nest weer starten met maaïen.
- Als het nest op het rijspoor ligt en er kan niet omheen gereden worden, dan het nest oppakken en verplaatsen.
- Is behoud niet mogelijk, neem dan contact op toezichthouder of directievoerder
- Toepassen specifieke beschermende maatregelen:
 - o Aandacht en beschermen van vogelnesten (5m beschermingszone aanhouden);
 - o Aandacht en beschermen van planten van tabel 2 of 3 (3 tot 5m beschermingszone aanhouden);

3^e Maaironde: 15 juli – 1 september (1^e voorkeursperiode)

Deze ronde geldt voor maai- en schoonwerkzaamheden bij watergangen met pakketten 1 t/m 3, 5, 9 en 10.

Voor deze periode gelden de volgende beschermende maatregelen:

Voor het maaïen:

- Houdt rekening met werken bij hoge watertemperaturen, eventueel aanpak afstemmen met bedrijfsbureau ecologisch medewerker.

Tijdens het maaïen

- Sla stukken over: 25% minimaal van de oeverzone niet maaïen (teen /baard).
- Houdt rekening met mogelijke vluchtroutes van fauna:
 - o werk van druk (bv de weg) naar rustig (bv agrarisch perceel): vluchtroute voor (jonge) zoogdieren en (jonge) vogels ;
 - o werk van dode uiteinden van watergangen naar verbindingen: vluchtroute voor vissen.
- Toepassen specifieke beschermende maatregelen:
 - o Aandacht en beschermen van planten van tabel 2 of 3 (3m tot 5m beschermingszone aanhouden);

4^e Maaironde: 1 september- 15 november (1^e voorkeursperiode, vanaf 1 november 2^e voorkeursperiode)

Deze ronde geldt voor maai- en schoonwerkzaamheden bij watergangen met pakketten 1 t/m 10.

Voor deze periode gelden de volgende beschermende maatregelen:

Tijdens het maaïen

- Sla stukken over: waar mogelijk 25% van de oeverzone niet maaïen.
- Houdt rekening met mogelijke vluchtroutes van fauna:
 - o werk van druk (bv de weg) naar rustig (bv agrarisch perceel): vluchtroute voor (jonge) zoogdieren en (jonge) vogels ;
 - o werk van dode uiteinden van watergangen naar verbindingen: vluchtroute voor vissen.
- Toepassen specifieke beschermende maatregelen:
 - o Aandacht en beschermen van planten van tabel 2 of 3 (3m tot 5m beschermingszone aanhouden);
 - o Na de zaadzetting kunnen ook beschermde planten worden meegemaaid, maaisel 3-6 dagen laten liggen i.v.m. zaadval.

4.1.2 Onderhoudsbaggeren

Voor het onderhoudsbaggeren geldt als voorkeursperiode 15 juli – 1 november. Werkzaamheden worden veelal ook na 1 november uitgevoerd. Dat kan op plaatsen waar geen amfibieën in de modder overwinteren.

Er gelden de volgende beschermende maatregelen:

- Op locaties met beschermde vissoorten en/of amfibieën niet baggeren als het vriest.
- Controleer regelmatig de bagger op aanwezigheid van amfibieën.
- Houdt rekening met mogelijke vluchtroutes van fauna:
- werk van dode uiteinden van watergangen naar verbindingen: vluchtroute voor.
- Sla stukken over: waar mogelijk 25% van de waterbodem en oeverzone niet baggeren.
 - o vissen.
- Toepassen specifieke beschermende maatregelen:
 - o Aandacht en beschermen van planten van tabel 2 of 3 (3 tot 5m beschermingszone aanhouden);
 - o Vissen en amfibieën terug zetten.
 - o Op locaties met bittervoorn: vissen en zwanenmosselen terug zetten.
- Op plaatsen waar te beschermen soorten voorkomen die afhankelijk zijn van krabbenscheergemeenschappen (groene glazenmaker, zwarte stern) wordt minimaal 50% van de vegetatie gespaard. Het gespaarde gedeelte wordt pas gebaggerd nadat het eerste gebaggerde gedeelte voldoende hersteld is. Voor aanvang van het baggerwerk foto maken om zo de 50% behoud achteraf te kunnen aantonen.

4.1.3 Herprofilering en herstelwerkzaamheden

Plaatselijk herstelwerk is jaarrond mogelijk, indien het werk zorgvuldig wordt uitgevoerd.

Toepassen specifieke beschermende maatregelen:

- o Aandacht en beschermen van vogelnesten (5m beschermingszone aanhouden);
- o Aandacht en beschermen van planten van tabel 2 of 3 (3 tot 5 m beschermingszone aanhouden);
- o Binnen deze zones wordt niet gewerkt zolang de rust- en verblijfplaats in gebruik is.

Indien het herprofilen van het droge talud betreft (inzet frees & vijzel) dient dit in de periode 15 juli – 15 maart uitgevoerd te worden. Bij voorkeur gefaseerd uitvoeren: 1 zijde per keer. Indien dit niet mogelijk is, beide zijden herprofilen waarbij minimaal de baard/teen blijft staan (ongeveer 30cm).

4.2 Onderhoud waterbergingen

Het waterschap heeft natte en droge bergingen met een kruidige vegetatie. Voor beide typen geldt dezelfde aanpak: maaien in de 3^e en/of 4^e maaironde (1^e voorkeursperiode).

3^e en/of 4^e maaironde: 15 juli – 1 november (1^e voorkeursperiode)

- Fasering van het werk: b.v. delen niet maaien en het jaar er op andere delen niet maaien (minimaal 25% niet maaien);
- Houdt rekening met mogelijke vluchtroutes van fauna:
 - o werk van druk (bv de weg) naar rustig (bv agrarisch perceel): vluchtroute voor (jonge) zoogdieren en (jonge) vogels ;

- werk van dode uiteinden van watergangen naar verbindingen: vluchtroute voor vissen.
- Op locaties met beschermde vissoorten en/of amfibieën het schoonsel 48 uur naast de watergang laten liggen zodat waterdieren terug het water in kunnen kruipen.
- Toepassen specifieke beschermende maatregelen:
 - Aandacht en beschermen van planten van tabel 2 of 3 (3 tot 5m beschermingszone aanhouden);
 - Na de zaadzetting kunnen ook beschermde planten worden meegemaaid, maaisel 3-6 dagen laten liggen i.v.m. zaadval.

4.3 Snoeien en dunnen opgaande beplanting

Uitvoeringsperiode: 15 september – 15 maart.

Controle werklocatie op vaste rust- en verblijfplaatsen: registratieformulier invullen.

- behoud beschermde houtige beplanting (jeneverbes en gagel);
- behoud beschermde flora: beschermingszone 3 tot 5 m;
- behoud bomen met bewoonde spleten en holen (o.a. vleermuizen);
- behoud horsten van roofvogels en koloniebomen (bv. roek of blauwe reiger);
- behoud slaapplaatsen van uilen, lepelaars, aalscholvers, (zilver)reigers;
- behoud holen, dassenburchten en vossenbouwen (beschermingszone 5m);
- behoud mierenhopen: beschermingszone 3m;
- behoud bladhopen, takkenrillen en liggend dood hout (i.v.m. egels en amfibieën).

Er worden geen bomen geveld/takken gesnoeid richting of op de te behouden locaties en beschermingszones.

Er worden geen bomen/takken uitgesleept over/door te behouden locaties en beschermingszones.

Beschermingszone van horstbomen: 1-1,5x de boomlengte

4.4 Onderhoud waterkeringen

De waterkeringen worden gemaaid in de 2^e en 4^e maaironde

2^e Maaironde: 15 juni- 15 juli (2^e voorkeursperiode)

Voor het inventariseren van ecologisch beheerde waterkeringen is de inzet van een ecooloog vereist.

Voor deze periode gelden de volgende beschermende maatregelen:

Voor het maaien:

- Hoog gras in de buurt van bospercelen ->kans op reekalfjes.
 - o Locaties met kans op reekalfjes de dag voor het maaien “vreemd” maken: bv zakken en schriklinten ophangen om de dieren te verjagen.
 - o Vlak voor het maaien, lokaliseren achtergebleven kalfjes (door het te maaien areaal lopen).Stuken niet maaien in overleg met de toezichthouder of directievoerder.
 - o Gevonden kalfjes aan de boszijde, buiten het te maaien areaal leggen. De reegeit zal zich daar vaak later weer bij het kalf voegen.

Tijdens het maaien

- Sla stukken over: 25% minimaal niet maaien.
- Houdt rekening met mogelijke vluchtroutes van fauna:
 - o werk van druk (bv de weg) naar rustig (bv agrarisch perceel): vluchtroute voor (jonge) zoogdieren en jonge vogels ;
- Ogen en oren open, let op nesten en gedrag van dieren. Signalen zijn:
 - o Opvliegende vogels
 - o Alarmerende vogels/mank lopende vogels
 - o Open plekken in de vegetatie.
- Bij duidelijke signalen: lokaliseren nest
- Nest intekenen op de kaart (stip met soortnaam)
- Beschermingszone van 5 meter voor en achter het nest aanhouden: in deze zone niet rijden en niet maaien.
- Bij geen uitwijkmogelijkheid; ruim 5 meter voor het nest de maaimachine volledig uitschakelen en omhoog zetten. Over het nest rijden zonder het te beschadigen. Pas 5m na het nest weer starten met maaien.
- Als het nest op het rijspoor ligt en er kan niet omheen gereden worden, dan het nest oppakken en verplaatsen.
- Is behoud niet mogelijk, neem dan contact op met de toezichthouder of directievoerder en het bedrijfsbureau
- Toepassen specifieke beschermende maatregelen:
 - o Aandacht en beschermen van vogelnesten (5m beschermingszone aanhouden);
 - o Aandacht en beschermen van planten van tabel 2 of 3 (3 tot 5m beschermingszone aanhouden);

4^e Maaironde: 1 september – 1 november (1^e voorkeursperiode) Voor deze periode gelden de volgende beschermende maatregelen:

- Sla stukken over: 25% van het maaiareaal niet maaien.
- Houdt rekening met mogelijke vluchtroutes van fauna:
 - o werk van druk (bv de weg) naar rustig (bv agrarisch perceel): vluchtroute voor (jonge) zoogdieren en (jonge) vogels ;
- Toepassen specifieke beschermende maatregelen:
 - o Aandacht en beschermen van vogelnesten (5m beschermingszone aanhouden);
 - o Aandacht en beschermen van planten van tabel 2 of 3 (3 tot 5m beschermingszone aanhouden);
- *Na de zaadzetting kunnen ook beschermde planten worden meegemaaid, maaisel 3-6 dagen laten liggen of niet afvoeren i.v.m. zaadval;*

4.5 Onderhoud verhardingen

- Gladheidsbestrijding: inzet natuurvriendelijke middelen.
- Onkruidbeheersing: er worden geen chemische middelen op verharding en langs waterlopen gebruikt bij Vechtstromen

4.6 Uitzonderingen en afwijkingen

In uitzonderlijke gevallen kan worden afgeweken van de voorkeursperiodes of de werkwijze zoals die in dit hoofdstuk staat beschreven. De afwijkingen dienen goed afgewogen en onderbouwd te worden: keuze van het waterschap. Voor een dergelijke afwijking dient het registratieformulier te worden gebruikt en aanpak afstemmen met bedrijfsbureau

Indien tijdens het uitvoeren van de onderhoudswerkzaamheden alsnog vaste rust- en verblijfplaatsen van tabel 2 of 3 soorten of vogels worden aangetroffen geldt de volgende procedure:

- behoud en bescherm de vaste- rust en verblijfplaats;
- is behoud niet mogelijk, neem dan contact op met de toezichthouder of directievoerder en bedrijfsbureau.

4.7 Materialen

Om invulling te geven aan de aantoonbaarheid van het zorgvuldig handelen, dienen de volgende zaken op de werklocatie aanwezig te zijn en gebruikt te worden:

1. Maaionderhoudskaart met maaiwijzen en Flora en faunakaart (soortinformatie) op kaart of digitaal.
2. Deze handleiding.
3. Markeerlint en piketten/pennen om vaste rust- en verblijfplaatsen van beschermde soorten in het veld tijdelijk te markeren.
4. Registratieformulier voor afwijkend onderhoud/calamiteit en soortwaarnemingen.
5. Telefoonnummer toezichthouder, directievoerder en bedrijfsbureau

Opvang van (gewonde) vogels en zoogdieren:

Vogelasiel de Fugelhelling
De Feart 1
9247CK Ureterp
T. 0512 514328

Stichting Dierensteunpunt Oost-Twente
Lonnekerbrugstraat 114 A
Enschede
T. 053-4327127

Stichting Vogel- en Egelasiel Kampen
Bovensingel 86
8266 BW Kampen
T. 06-22604478

Dierenambulance

5 Toezicht op de realisatie

I.v.m. de wettelijke status van dit kader en de daarbij behorende sancties en aansprakelijkheid is het voor het waterschap belangrijk om te controleren of er ook aantoonbaar zorgvuldig wordt gehandeld. Dit kan worden vastgesteld in de vorm van:

- Opdrachtnemer zelf het werk te laten controleren en de resultaten van deze controles nalopen.
- Overleg met de opdrachtnemer/personen die het onderhoud verrichten.
- Bijwonen van bepaalde werkzaamheden (bv op uitnodiging of via een stop- of bijwoonpunt uit het contact).
- Toezicht houden op de realisatie, bv in de vorm van steekproeven en op basis van een toezichtplan.

Wat te doen indien er (mogelijk) niet zorgvuldig wordt gehandeld?

- Situatie afstemmen met een collega: kloppen de bevindingen?
- Contact opnemen met contactpersoon van de uitvoerende partij: overleg en waarschuwing
- Boete opleggen aan de uitvoerende partij: conform de bepalingen uit het bestek
- Contact opnemen met de werknemer en/of leiding gevende indien het een eigen werknemer betreft: waarschuwing en/of verdere represailles.
- Zaak overdragen aan het bevoegde gezag: bv. Nederlandse Voedsel en Waren Autoriteit (NVWA).

Deskundigheid

Om vast te kunnen stellen of er daadwerkelijk wel/niet zorgvuldig gehandeld wordt en er mogelijk zelfs sprake is van een overtreding van de Natuurwetgeving, dient de toezicht houder/directie voerder te beschikken over specifieke deskundigheid.

Deze deskundigheid is onder meer te verwerven door het volgen van de cursus Flora- en faunawet voor opzichters/uitvoerders (niveau 2 bestendig beheer). De deskundigheid kan worden aangetoond met een Stadswerkcertificaat op dit niveau (te verkrijgen door examen te doen).

Bijlage 1 Registratieformulier